

статніх якісних показників промислового виробництва, що гальмує розвиток зовнішньоторговельного сектору;

– товарна і географічна прив'язка експорту є вкрай жорсткою, що призводить до перенесення шоків інших країн на внутрішній ринок;

– державна підтримка експорту сировинних товарів та продукції з низькою доданою вартістю консервує існуючий стан промисловості, гальмуючи її структурні перетворення;

– фінансово-економічна криза в останні роки суттєво вплинула на скорочення експорту і стимулювання імпорту;

– різке скорочення національного виробництва товарів широкого вжитку спричинило зростання імпорту цих товарів в Україну та зростання від'ємного сальдо торговельно-го балансу.

За таких умов економічна політика країни має ґрунтуватися на використанні позитивних рис глобальної економіки з тим, щоб оптимізувати умови для ендogenous розвитку національної економіки. Державі при цьому відводиться роль гаранта додержання цих умов, для чого потрібно активно впливати на створення конкурентних переваг нагромадження необхідних ресурсів. До останніх слід віднести традиційні їх види – природні ресурси, виробничий капітал у вигляді основних фондів, людський капітал як рівень освіти та кваліфікації працівників різних галузей та видів діяльності.

Роль держави у забезпеченні конкурентоспроможності країни полягає в правильному виборі пріоритетів розвитку з тим, щоб на основі концентрації ресурсів досягти стабільного економічного зростання. Разом із тим слід погодитися з думкою багатьох фахівців, що не варто орієнтуватись на вибір «маяків», «локомотивів», бо цей підхід все ж означає консервацію існуючих пропорцій. Більш доцільною є стратегія корегування структури економіки, в рамках якої влада повинна гнучко захищати політичними (в тому числі зовніш-

ньополітичними) засобами всіх, хто успішно працює за умов світової конкуренції.

Література

1. Бернар І., Колли Ж.–К. Толковый экономический и финансовый словарь. Французская, русская, английская, немецкая, испанская терминология: В 2 т.: Пер. с фр. – М.: Междунар. отношения, 1994. – Т. 1. – С. 446.
2. Богославец Г.М., Скотнікова М.М. Особливості вивчення кон'юнктури ринків товарів та послуг у сучасних умовах // Економіка і підприємництво: стан та перспективи: Зб. наук. пр. – К.: КНТЕУ, 2002. – С. 105.
3. Головки В., Васечко О. Індекс промислового виробництва в Україні // Економіка України. – 2002. – №4. – С. 26–29.
4. Гонтар В.М. Дослідження кон'юнктури світових товарних ринків / За ред. М.Ф. Тимчука. – К.: Інститут муніципального менеджменту та бізнесу, 1998. – С. 20.
5. Зовнішньоекономічна діяльність: навч. посібник / За ред. д. е. н., проф. І.І. Дахна. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 360 с.
6. Карпов В.А., Кучеренко В.Р. Маркетинг: прогнозування кон'юнктури ринку: Навч. посібник. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – С. 51–57.
7. Левшин Ф.М. Мировой рынок: конъюнктура, цены и маркетинг. – М.: Международные отношения. – 1993. – С. 11–13.
8. Пешкова Е.П. Маркетинговый анализ в деятельности фирмы. – М.: «Ось-89», 1996. – С. 19–20.
9. Розвиток секторів і товарних ринків України / За ред. В.О. То-чиліна. – К.: ІЕП НАН України, 2001. – С. 44–45.
10. Стиглиц Дж. Ю. Глобализация: тревожные тенденции / Пер. с англ. и примеч. Г.Г. Пирогова. – М.: Мысль, 2003. – С. 111, 219.
11. Філіпенко А., Шнирков О. Новий етап зовнішньоекономічних зв'язків України // Економіка України. – 2008. – №1. – С. 11–14.
12. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Е.О. МЕХТІЄВ,

аспірант, Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

Місце банківського сектору в грошово-кредитній системі

Дослідження присвячене визначенню місця банківської системи в грошово-кредитному регулюванні. У статті узагальнено теоретичні положення та досліджено основні напрями грошово-кредитного регулювання національної економіки.

Обґрунтовано необхідність переходу від регулювання банківської системи в частині залучення і розміщення коштів до регулювання банківської системи як складової кредитно-грошової системи.

Исследование посвящено определению места банковской системы в денежно-кредитном регулировании. В статье обобщены теоретические положения и исследованы основные направления денежно-кредитного регулирования национальной экономики.

Обоснована необходимость перехода от регулирования банковской системы в части привлечения и размещения средств к регулированию банковской системы как составляющей денежно-кредитной системы.

Research is dedicated to the place of banking system in the monetary regulation. In the article the theoretical bases and main directions of monetary regulation of national economy are investigated.

The necessity of the transition from the regulation of the banking system in terms of attraction and placement of funds to the regulation of the banking system as a part of monetary system.

Провідне місце в якійсній перебудові економіки належить грошово-кредитній політиці, яка спрямована на підвищення ефективності формування та реалізації загальнодержавної економічної політики. Роль грошово-кредитної політики розкривається через розробку та впровадження ефективного механізму грошово-кредитного регулювання національної економіки через фінансову підтримку та активізацію економічної діяльності.

Значущість та пріоритетність грошово-кредитної політики пояснюється тим, що часовий лаг між прийняттям відповідного управлінського рішення, застосування інструментів регулювання економіки (бюджетних, податкових та грошово-кредитних) та отримання бажаних результатів є більш коротким при використанні грошово-кредитних важелів, тому що ефект відчуваються протягом кількох місяців на відміну від бюджетно-податкових інструментів, ефективність яких відчувається через декілька років.

Постановка проблеми. Розширення підприємницької діяльності спричиняє додаткову потребу суб'єктів господарської діяльності у додатковому капіталі. Державі як головному регулятору доступний цілий спектр інструментів, які можуть впливати на задоволення постійно зростаючої потреби суб'єктів господарської діяльності. Серед всіх наявних інструментів головне місце належить грошово-кредитній політиці держави. Основні завдання грошово-кредитної політики проявляються через регулювання обсягу та вартості грошових ресурсів, тим самим визначаючи сукупну пропозицію фінансових ресурсів.

До основних завдань грошово-кредитної політики можна віднести такі:

- підтримання стабільності національної валюти України;
- управління інфляцією;
- управління дефіцитом бюджету;
- регулювання банківського сектору;
- проведення селективної політики.

Держава, проводячи грошово-кредитну політику, має регулювати попит і пропозицію на фінансові ресурси, тим самим або стимулюючи виробництво (збільшуючи обсяг та знижуючи вартість грошей), або стримуючи інфляцію (зменшуючи обсяг та підвищуючи вартість грошей).

Саме тому і виникає ряд протиріч між тим, чого потребує суспільство на даному етапі економічного розвитку, і тим, що може дати грошово-кредитна система.

Отже, на сучасному етапі розвитку економіки України особливої теоретичної та практичної ваги набуває аналіз ін-

струментів, суб'єктів, методів та механізмів грошово-кредитного впливу на економічні процеси для вибору оптимального напрямку грошово-кредитної політики з метою забезпечення сталого розвитку національної економіки.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дана проблематика досить широко розглядається в наукових роботах таких авторів: І.О. Лютий, М.І. Савлук, О.В. Дзюблюк, А.М. Мороз, Н.І. Гребеник, М.І. Макаренко, В.С. Стельмаха, В.А. Ющенко. В більшості робіт зазначених авторів основна увага приділяється особливостям використання відповідних грошово-кредитних інструментів. Серед зарубіжних авторів можна виділити М. Фрідмена, Дж. Сінкі, П. Роуза, І. Фішера та інших.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування ролі банківського сектору в грошово-кредитній системі. Для досягнення даної мети ставляться такі завдання: виявити роль та визначити місце банківського сектору в грошово-кредитній системі; охарактеризувати участь банків у процесі використання інструментів грошово-кредитної системи.

Виклад основного матеріалу. Грошово-кредитна політика – це комплекс взаємозв'язаних дій, які здійснюються через Національний банк України та скоординовані на заздалегідь визначені суспільні цілі щодо регулювання грошової маси.

Можна виокремити три основні функції НБУ – регулятивну, контрольну та інформаційно-дослідницьку. Конституція України визначає основну функцію НБУ – забезпечення стабільності грошової одиниці. Виконання основної функції НБУ відбувається через регулювання банківської системи. Центральний банк також виконує і інші функції, що зазначається в Законі України «Про Національний банк України»: визначає та реалізує грошово-кредитну політику; монополно здійснює емісію національної валюти України та організує її обіг; виступає кредитором останньої інстанції для банків і організує систему рефінансування; здійснює банківське регулювання та нагляд; складає платіжний баланс, здійснює його аналіз та прогнозування; здійснює валютне регулювання, організовує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій; забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів; аналізує стан грошово-кредитних, фінансових, цінних та валютних відносин.

На перший погляд здається, що грошово-кредитна політика охоплює всі аспекти діяльності НБУ, але це не так – грошово-кредитна політика лише охоплює відносини з приводу регулювання грошової маси та її якісних параметрів. Тому відносини із здійснення грошово-кредитної політики не зводяться тільки до відносин НБУ із банками, які є лише посередниками. Більше того, в найбільш широкому розумінні предметом грошово-кредитної політики є не банківська система, а грошовий обіг та його регулювання в кількісному і якісному відношенні. Банківська система виступає

в цих відносинах лише як опосередкована ланка між суб'єктом регулювання і об'єктом – грошовою системою.

Необхідно відмітити, що банківські установи, які виступають в єдиному механізмі, який виконує подвійну роль, – є провідником грошово–кредитної політики і одночасно її об'єктом, оскільки основою грошової маси в обігу їх ресурси є основою грошової маси в обігу. Слід відмітити, що перелічені в ст. 25 Закону України «Про Національний банк України» засоби і методи грошово–кредитної політики визначені як засоби індикативного регулювання для банків в ст. 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Роль банківської системи у грошово–кредитній політиці є особливою: ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» визначає, що Національний банк має монопольне право на здійснення емісії національної валюти України та організувати її обіг. Отже, банки другого рівня банківської системи не мають відношення до емісії, але кожен день здійснюють вливання емітованих НБУ грошей у обіг, надаючи кредити, здійснюючи фінансові інвестиції та інші банківські операції. Кошти, які вони вливають в обіг, вважаються такими, що вже емітовані НБУ, тобто емісія – це випуск грошових коштів НБУ. Так розкривається основна роль комерційних банків – вони займають проміжне становище між НБУ та юридичними і фізичними особами, які використовують наявні в обігу грошові кошти. Саме тому суб'єктами грошово–кредитної політики необхідно розглядати не окремі комерційні банки, а банківська система України в цілому.

Грошово–кредитна політика хоча і здійснюється через банківську систему України, але кінцевою її метою є регулювання кількості грошей в обігу, тобто регулювання грошової системи країни, використовуючи властивості грошей як особливого феномену людського суспільства.

Методи і засоби грошово–кредитної політики за своїм економічним впливом неоднорідні, вони мають певні позитивні і негативні сторони, розрізняються за ступенем ефективності, вони можуть застосовуватися окремо або ж вимагати обов'язкового доповнюючого застосування інших інструментів, можуть бути альтернативними (це передбачає вибір одного або іншого інструменту, але спільне використання обох методів виключається), факультативними (коли один із інструментів розглядається як головний, але при неможливості його застосування центральний банк вимушений застосувати інший), можуть мати ефект синергії і т.д. В зв'язку з цим особливого значення набуває класифікація методів і засобів грошово–кредитної політики, яка має за мету не лише систематизацію інструментарію, але і виділення властивостей кожного із них, а також економічної ситуації, в якій відбувається застосування цих інструментів.

Стаття 25 Закону України «Про Національний банк України» визначає засоби та методи грошово–кредитної політики:

- норми обов'язкових резервів;
- процентні ставки;
- управління золотовалютними резервами;

- операції з цінними паперами на відкритому ринку;
- регулювання імпорту та експорту капіталу.

Перелік здається вичерпним, але він відображає лише основні засоби та методи грошово–кредитної політики. При дослідженні їх цілей стає очевидним, що вказаних засобів та методів значно більше. Методи і засоби грошово–кредитної політики знайшли також відображення у ст. 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність», яка передбачає дві форми державного регулювання Національним банком України банківської діяльності:

1. Адміністративне регулювання:

- реєстрація банків і ліцензування їх діяльності;
- встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків;
- застосування санкцій адміністративного чи фінансово–го характеру;
- нагляд за діяльністю банків;
- надання рекомендацій щодо діяльності банків.

2. Індикативне регулювання:

- встановлення обов'язкових економічних нормативів;
- визначення норм обов'язкових резервів для банків;
- встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій;
- визначення процентної політики;
- рефінансування банків;
- кореспондентських відносин;
- управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції;
- операцій з цінними паперами на відкритому ринку;
- імпорту та експорту капіталу.

Методи і засоби грошово–кредитної політики тут відображені як індикативні методи і засоби регулювання.

Необхідно зазначити, що зазначені інструменти виконують подвійну роль у грошово–кредитній системі: по–перше, побічно впливають на обсяг коштів в обігу; по–друге, використовуються НБУ для захисту інтересів вкладників.

Отже, можна стверджувати, що грошово–кредитна політика досягає поставлених перед нею цілей через банківське регулювання, що прямо вказано в ст. 14 Закон України «Про Національний банк України». Таким чином, до банківського регулювання відносяться інструменти за механізми, які застосовуються в процесі реалізації грошово–кредитної політики, яка, в свою чергу, є самостійною категорією.

Таким чином виникає потреба визначення банківського регулювання. Так, згідно з чинним законодавством банківське регулювання можна визначити як одну з функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства.

Кінцевою метою будь–якого економічного дослідження є пошук більш ефективних форм організації і управління суспільним виробництвом, показником і критерієм оцінки яких

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

може бути тільки економічне зростання – збільшення обсягу та якісне удосконалення суспільного продукту, а також факторів його виробництва.

Управління грошовим обігом як свідомо підтримувана пропорційність в організації грошових відносин передбачає такі позиції і передумови:

- знання об'єктивних основ функціонування цих відносин;
- дослідження системи економічних законів ринкової форми господарювання;
- аналіз системи стійких причинно–наслідкових зв'язків між вартістю товарів і грошей;
- дослідження взаємозв'язку між номінальною та ринковою вартістю сукупного суспільного продукту;
- аналіз кількості грошей в обігу та купівельної спроможності грошової одиниці.

Останнє є обов'язковою умовою збереження за грішми всіх функцій і їх значення як фактора активного впливу на відтворювальний процес.

Оптимальним варіантом проведення грошово–кредитної політики є використання її пасивних інструментів. Тобто щоб рівень інфляції, вартість національної валюти по відношенню до іноземних, вартість залучення ресурсів визначалися ринковими методами, без прямого втручання в діяльність в банківську систему. Проте існують кілька проблем:

– більша частина інструментів грошово–кредитної системи приносить результати через значний проміжок часу. Так, зниження ставки рефінансування має призвести до стимулювання виробництва: НБУ знижує облікову ставку, банки починають активніше рефінансуватися у НБУ та перерозподіляти отримані кошти серед юридичних та фізичних осіб, які потребують додаткового капіталу. Ті, в свою чергу, використовують отримані кошти для збільшення обсягів виробництва продукції та надання послуг, що призведе до певного суспільного ефекту. Оскільки цей процес може потребувати доволі багато часу для реалізації, НБУ має використовувати цей метод з іншими інструментами, які приносять ефект більш швидко;

– існує певний конфлікт інтересів. Головна мета грошово–кредитної політики – підтримка потрібного обсягу грошової маси в економіці. Головна мета діяльності банку, як і будь–якого іншого підприємства, – отримання прибутку. За умов жорстокої конкуренції банки йдуть на більш ризиковані операції (банки прагнуть розміщати залучені ресурси за більш вигідними умовами), ризикуючи коштами саме клієнтів, оскільки банки – це посередники, які працюють, в основному, за рахунок залучених коштів (мінімально допустимий розмір капіталу банку може складати 9% від валюти балансу банку). На фоні постійного зростання кількості банків загострюється конкуренція в банківському секторі. Банки мають постійно пристосовуватися до ринкових цін на фінансові ресурси задля залучення нових клієнтів, проте не завжди мають можливість розміщувати ці кошти, що призведе до «перегрівання» банківського сектору та ряду банкрутств.

Саме цими причинами і зумовлене активне регулювання банківської системи державою через НБУ.

Висновки

Проаналізувавши вищезазначене, можна дійти висновку, що адекватне функціонування грошово–кредитної системи можливо за умови дотримання наступних принципів:

- єдність (принцип єдності полягає в нерозривному зв'язку грошово–кредитної політики з банківською системою);
- незалежність НБУ від інших органів та міністерств;
- прозорість дій всіх суб'єктів грошово–кредитної системи та можливість контролю з боку суспільства;
- наявність визначених цілей та врахування часових «горизонтів» дієвості обраних інструментів;
- відповідальність.

Таким чином, грошово–кредитна політика набуває чітких, економічно обумовлених обрисів. Вона має внутрішню єдину інституційну основу – грошовий ринок і банківську систему. З цієї точки зору грошово–кредитна політика являє собою організаційно оформлений регулятивний механізм зі своїми специфічними цілями та завданнями, інструментами та роллю в економічному регулюванні. Таким чином, до грошово–кредитної політики слід відносити всі заходи, методи, інструменти, важелі, що здійснюються безпосередньо Національним банком України та реалізуються через грошовий ринок у всіх його різновидах.

Роль банківської системи у грошово–кредитній політиці досить специфічна: право на емісію має виключно НБУ (перший рівень банківської системи), а інші банки є провідниками, вони випускають в обіг емітовані НБУ гроші через видачу кредитів та інші активні операції. Банки як один з основних елементів грошово–кредитної системи мають певну специфіку, знання якої може допомогти використовувати її на користь суспільства. Саме тому існує необхідність продовжувати дослідження впливу всієї банківської системи (а не лише НБУ) на грошово–кредитну систему.

Література

1. Адамик Б.П. Національний банк і грошово–кредитна політика: Навчальний посібник. – Тернопіль: Карт–блеш, 2002. – 278 с.
2. Волга В. Чи потрібен незалежній Україні незалежний Національний банк? // Голос України. – 21 лютого. – 2007. – №32 (4032).
3. Воронова Л., Мороз А., Пуховкіна М., Савлук М. Національний банк України // Вісник Національного банку України. – 2001. – №5. – С. 6–9.
4. Господарський кодекс України. – Затверджений 16 січня 2003 р., №436 // Голос України. – 14 березня. – 2003. – №49–50.
5. Гриценко А., Кричевська Т. Монетарна стратегія: шлях до ефективної грошово–кредитної політики. Стаття друга. Архітектоніка монетарних стратегій і зарубіжний досвід їх формування та застосування // Вісник Національного банку України. – 2006. – №2. – С. 8–19.

6. Полозенко Д., Раєвський К. Бюджетна і кредитна політика України на сучасному етапі // Вісник Національного банку України. – 2009. – №10. – С. 7–10.

7. Полозенко Д. Про основні чинники подолання фінансово-кредитної кризи в Україні // Вісник Національного банку України. – 2009. – №4. – С. 28–31.

8. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. №2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №5–6. – Ст. 30 // Урядовий кур'єр. – 2001. – №8.

9. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.99 р. №679-XIV // Відомості Верховної Ради 1999. – №29. – Ст. 238.

10. Орлюк О.П. Банківська система України. Правові основи організації. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 240 с.

11. Орлюк О.П. Теоретичні питання банківського права і банківського законодавства. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 104 с.

12. Стельмах В.С., Єпіфанов А.О., Гребеник Н.І., Міщенко В.І. Грошово-кредитна політика в Україні / За ред. В.І. Міщенка. – К.: Знання, КОО, 2000. – 305 с.

13. Стельмах В.С. Роль Національного банку України в забезпеченні стабільності національної грошової одиниці. Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Суми, 2002. – 17 с.

14. Фінансова передумова ефективної соціально-економічної стратегії // Голос України. – 14 червня 2005 р. – №108 (3608).

15. Ющенко В., Лисицький В. Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні. – К.: Скарби, 1998.

О.О. ОЛОФІНСЬКИЙ,

аспірант, Київський національний торговельно-економічний університет

Малий бізнес як сучасний механізм розв'язання соціально-економічних проблем в Україні

У статті розглядається сучасне місце малого бізнесу в Україні, проводиться аналіз понять «малий бізнес» та «мале підприємництво». Аналізується вплив малого бізнесу на соціально-економічний розвиток країни.

В статье рассматривается современное место малого бизнеса в Украине, проводится анализ понятий «малый бизнес» и «малое предпринимательство». Анализируется влияние малого бизнеса на социально-экономическое развитие страны.

In the article is reviewed place of small business is examined in Ukraine, the analysis of concepts is conducted small business, and small enterprise. Influence of small business is analyzed on socio-economic development of state.

Постановка проблеми. З переходом економіки України до нових економічних відносин, заснованих на різних формах приватної власності, змінився і характер розвитку виробничих стосунків. Особливим економічним ресурсом стала людина, що володіє підприємницькою здатністю, яка очолює бізнес в економіці, різновидом якого є в основному дрібні підприємства.

Підприємництво – складний соціально-економічний процес по структурі і цілях, які визначаються під впливом особистих інтересів підприємців і зовнішніх чинників. При цьому особисті інтереси змінюються, як правило, залежно від досягнутих економічних результатів.

Соціально-економічна значущість малого підприємництва вже не потребує додаткових доказів. Про це свідчить внесок малого бізнесу в досягнення сучасного стану економіки у всіх індустріально розвинених країнах. Цьому передумо-

вала велика і тривала робота по формуванню у людей мотивації і пошани до підприємництва. Досвід управління малим бізнесом, накопичений в країнах Західної Європи, в національному і міждержавному масштабах ще слабо використовується в Україні. Тим часом саме мале підприємництво створює основу ринкової економіки.

Світова практика довела, що велике виробництво – атрибут економічної потужності держави, а дрібні підприємства – основа керованої економіки. У всіх провідних країнах малі корпорації і фірми визначають темпи науково-технічного прогресу, забезпечують стійкість в економіці, грають вирішальну роль в економічній політиці держави.

Значення великого виробництва збережеться і в Україні, оскільки це обумовлено масштабами держави, наявною структурою промислового виробництва і характером зовнішньоекономічної діяльності. Багато власників і керівники успішно працюючих малих підприємств вийшли з оборонного виробництва і галузевих науково-дослідних інститутів, завдяки чому в значній мірі вдалося зберегти український науково-технічний потенціал.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичним і практичним питанням розвитку малого бізнесу приділяли увагу в своїх працях багато українських та зарубіжних вчених. Це праці М.І. Балашевича, В.І. Щелкунова, Є.М. Сича, В.А. Рибалкіна, А.А. Пересади, В.М. Власова, А.І. Муравйова, З.С. Варналія, Н. Сірополіса, Р. Холта, В. Хойера, А. Хоскінга, С. Ніколаса та ін.

Проблеми державного регулювання малого та середнього бізнесу досліджували такі українські науковці, як З. Вар-